

The Kurd Factor: Lessons to be taken:

ዘፀአት (ዶ/ር)- ካብ መቐለ
ትግራይ ኦንላይን Feb. 12, 2018

ኤሊታት ናይቲ ካብ መረብ ንሰሜንን ንደቡብን ዝነበር ትግርኛ ተዛራቢ ትግራዊ ህዝቢ (ህዝቢ ግእዝ)- ካብ ሕሉፍ ታሪኽን ህሉው ኩነታትን ኩርዳውያን እንታይ ንማሃር?

መእተዊ፤

ብመሰረት ግምት 2015 ዓ.ም.ፈ ቁፅሪ ኣብ ዝተፈለለዩ ሃገራት ዓለም ተበታቲኖም ዘለዉ ኩርዳውያን ካብ 30- 40 ሚልዮን ከምዝኸውን ይግመት። ካብዚ ቁፅሪ እቶም 50 % ኣብ ቱርኪ ይነብሩ፤ 22 % ኣብ ኢራቅ፤ 22 % ኣብ ኢራን፤ 5 % ድማ ኣብ ሶርያ። እዚ ማለት 20-25 % ካብ ህዝቢ ቱርኪ፤ 20 % ካብ ህዝቢ ኢራቅ፤ 10 % ካብ ህዝቢ ኢራን፤ 9 % ካብ ህዝቢ ሶርያ ኩርዳውያን እዮም ማለት እዩ። ቀሊል ዘይብሃል ቁፅሪ ድማ ኣብ ኣርሜኒያ፣ ጆርጂያ፣ ኣዘርባጃን፣ ኣሜሪካ፣ ኣውሮፓ ወ.ዘ.ተ ይነበር።

ኣብ መበል 7ይ ክ/ዘመን ቅድሚ ውልደት ክርስቶስ (ብ612) ኩርዳውያን ሜደስ ዝበሃል ኣብ ዓለም ስሙ ዝገነነ ንግስና ኣዊጀም ነይሮም። ኣብ ብሄራዊ መዝሙር ኩርዳውያን እውን እዚ ተንፀባሪቑ ንሪኦ፤ ሓደ መስመር እቲ መዝሙር "We are the children of the Medes and Kai Khosrow ይብል። 612 ቅ.ል.ክ ብብሄርተኛ ኩርዳውያን ከም መፈለምታ ዓመተ ኩርዳውያን ተገይሩ ይኸበር። እቲ ንግስና ግን ካብ 1 ክፍለ ዘበን ብዙሕ ኣይፀንሐን።

ሓያል ንግስና ሜደስ ብዙሕ ኣይሰጉም እምበር ፅዕንቶ ውፅኢት እቲ ስልጣን ዝኾኑ ሓዳሽ ባህሊ፣ ኣተሓሳስባን ብብዙሓት ናይዚ ዘመን ፈላስፋታት ብዙሕ ዝተዘረበሉ ውሩይ ሃይማኖትን Zoroastrianism ግን ብዙሕ ስጉሙ እዩ። ብፍላይ ኣሌክሳንድር ዓብዱ ክሳብ ዝነግስ ናይ ኢራንን ክባቢኡን ማሕበረ-ቁጠባዊ መነባብሮ፣ ባህሊን እምነትን ብዓብዩ ኣብ ትሕቲ ፅዕንቶ ኩርዳውያን ዝወደቐ እዩ ነይሩ።

ኩርዳውያን ደሓር ሰይጁክ ዝበሃል ዓብዱ ንግስና መስሪቶም ነይሮም፤ ብ1169 ዓ.ም ብኣቆፃፅራ ኣውሮፓውያን ድማ ብመሪሕነት እቲ ውሩይ ሳላሓዲን(Saladin) ኣዩቢድስ (Ayyubids) ዝበሃል ኣዝዩ ስሙ ዝገነነ ንግስና መስሪቶም፤ 1187 ናይ መስቀል ኩናት ንኹሎም ኣውሮፓውያን ሓይልታት ሰዓሮም ንእየሩሳሌም ምስተቐየፀሩ ክሳብ ግብፃ ዘለቆም፤ መላእ ማእኸላይ ምብራቕ፣ ዓረባዊ ዓለምን፣ ዝተረፈ እስላማዊ ዓለምን ኣብ ትሕቲ ቁፅፅሮም ገይሮም ዓብዱ እስላማዊ መንግስቲ መስሪቶም፤ ንልዕሊ 1 ክ/ዘበን ናይ እስላማዊ ዓለም መራሕቲ እውን ኮይኖም።

እቲ ንግስና ድሒሩ ብዝመፀ ብዝተሓባበረን ተደጋጋሚን ናይ Turko-Mongolian ወራራት ክዳኸምን ክወድቅን ክኢሉ፤ ንግስንኦም ድማ ኣብ ትሕቲ ሳፋይድ ዝበሃል ዓሌት ፐርሺያ ቁፅፅር ዝኣተወሉ ግዜያት ነይሩ።

ካብ 15ይን 16ይን ክ/ዘመን ጀሚሩ ድማ ኩርዲስታን ንምቁፅፃር ድማ ንግስናታት ኦቶማንን ፐርሺያ(ፋርስ)ን ዝነሓንሑሉ ኩነታት ተፈጠረ፤ ብዘይካ ውሱን ካፋል ኩርዲስታን እቲ ዝበዝሐ ክፋል ምስ ግዝኣት ኦቶማን ቱርክ ተፀምበረ።

ሕመቕ፣ ዓርሰ-ፍትወትን ኣርሒቕካ ዘይምጥማትን ኤሊታት ኩርድ፤

እንተኾነ ግን ኣብ ትሕቲ ንግስና ኦቶማን ቱርኪ ኩርዳውያን ዓብዱ ናይ ስልጣን ጽዕንቶን ቦታ እዩ ነይሩዎም፤ ኣብ መላእ ኩርዲስታን መመሓደርቲ ኩርዳውያን ነይሮም። ካብኡ ሓሊፉ እውን ብፍቓድ ኦቶማን ቱርኪ ክፋል ኢራን፣ ፓኪስታን ይገዝኡ ነይሮም።

እቲ ገዛኢ ደርቢ ዋላ ከሳብ ፓኪስታንን ኢራንን የመሓድርን ረብሐኡ የጓይይን እምቦር ሃገራዊ (ኩርዲስታን) ከም ሃገር ግን ህልውና ኣይነበራን፣ ኣብ ትሕቲ ግዝኣት ኣቶማን ቱርኪ ወደቕት ናይ ባዕላ ነፃነት ዘይብላ ሃገር እያ ኮይና።

እዚ ንገለ ግዳሳት ኩርዳውያን ኣዝዩ ዘተሓሳስብ እዩ ነይሩ። “እቲ ኢሊት ምስ ኣቶማን ኮይኑ ረብሐኡ ከሕሉ ከወራዘ ኩርዲስታን ከም ሃገር የጥፍኦ ኣሎ፤ ኩርድ ከም ሃገር ደው ክትብል ኣለዎ፤ ኩርዳውያን መራሕቲ ምስ ኣቶማን ኮኖም ኣብን ኣብቲን ገዛእና ኣይትበሉ፤ እታ ኣብ ፅላሎት ኣቶማን ዘላ ሃገርና ተሓባቢርና ነፃነታ ነረጋግፅ፤ ሓንቲ ሙሉእ ሉኣላዊነት ዘለዋ ሃገር ኩርድ ንመስርት” ኢሎም ይመኽሩ ነይሮም። ካብዚኣቶም ሓደ እቲ ውሩይ ኩርዳዊ ገጣሚ Ehmede Khani እዩ። ብ1675 "Mem-o-Zin" ኢሉ ኣብ ዘውፀኦ ፀኒሓ ናይ ህዝቢ ኩርድ መዝሙር ዝኾነት ግጥሚ ብዛዕባ ካብ ፅላሎት ኣቶማን ወፂኦም ሓንቲ ሉኣላዊነት ሃገር ኩርድ ዳግም ምጥያሽ ትመክር። እታ ውሽጢ እታ ግጥሚ **“I am puzzled by God’s wisdom; That, among all nations, has denied Kurds a state of their own!”** ዝብል ትሕዝብ ኣሎ። እቲ ገዛኢ ደርቢ ግን ረብሐኡ ከጓዩ ክብል ንናይኒ ካኒ ምኽሪ ዝሰምዐሉ እዝኒ ኣይነበሮን። ሎሚ ንዛ መዝሙር ዘይዝምር ኩርዳዊ የለን፤ እንተኾነ ግን ብሰንኪ ሕመቕ መራሕቶም ኩርዳውያን ሎሚ እውን ሃገር የብሎምን።

ኩንታት ብኡ እናቐፀሉ እናሃለዉ ናይ ፈረንሳይ ወያነ (The French Revolution) ተወሊዑ። እቲ ሪቮሉሽን ኣብ ኣውሮፓን መላእ ዓለምን ዓብዩ ናይ ብሄርተኛነት፣ ሃገራዊነት፣ መንነት ምንቅስቃስ እዩ ፈጠሩ። ብዙሓት ህዝብታት ድማ ካብ ናይ ካልኣት ፅዕንቶ ወፂኦም፣ ብብሄርን ቋንቋን እናተወደቡ ነፃ ሃገር ክስርቱ ዓብዩ ብሄራዊ ምንቅስቃስ ክገብሩ ጀመሩ። እዚ ምልዕዳል እዩ እምባኣር ንታ ሓዚ ዘላ ዓለም እውን ሓዚ ዘለ ቕርጻ ዘትሓዛ። ብዚ ስምዓት ዝተወደቡ ገለ ኩርዳውያን ሮዋንዱዝ እትብሃል ግዝኣት ኩርዲስታን መመሓደሪ ብዝነበረ ሚር መሓመድ እናተመርሑ ኩርዲስታን ከም ዳግማይ ነፃ፣ ጥርንፍቲን ሓያልን ገይሮም ከምስርቱዎ ቃልሲ ጀመሩ። እቲ ቃልሲ ካብ 1830- 1839 ዓ.ም ቀፂሉ ብገግስና ኣቶማን ቱርኪ ድማ ተሓምሺኹ፤ ኩርዳውያን ድማ ዝነበሮም ውሱን ነፃነትን ፖለቲካዊ ስልጣንን ኩሉ ተሓዲጎም ናይ ኣቶማን ቱርኪ ግዝኣት ኮኑ።

ካብ ናይ 18 ክ/ዘመን ናይ ፈረንሳይ ወያነ ንደሓር ግዝኣት ኣቶማን ቱርኪ ርግኣት ኣይረኽበን። ኣብ ኩርዲስታን ድማ ዋላ እቲ ናይ ኩርዳውያን ቀንዲ ዓመፅ ብ1839 ይሓምሸሽ ካብ 1847 ከሳብ ድማ 1881 ብተፈላለዩ ኸባቢያዊ መራሕቲ እናተመርሑ ከካዮድ ፀኒሑ እዩ። ብ1880 ብSheik Ubeydullah ዝምራሕ ኩርዳዊ ዓመፅ ኣንጻር ካሊፌታዊ ኣቶማን ቱርኪ ሱልጣን ኣቶማን ዝነበረ Abdul Hamid ዳግም ሓምሺሹዎ። ንግስና ኣቶማን ቱርኪ ከሳብ ሰሜን ኣፍሪካን ኤስያን ዝዝርጋሕ ዝነበረ ኣዝዩ ሰፊሕ ግዝኣቱ ኣብ ኩሉ ከባቢታት ተመሳሳሊ ዓመፅ የጋጥምን ብሓይሊ ይሕምሸሽን ነይሩ።

ጥልመትን ሕመቕን መራሕቲ (ኤሊታት) ኩርድ ቀፂሉ፤

እቲ መሪሕነት ግን ቀስ ብቐስ ንገለ ኩርዳውያን መራሕቲ ሃይማኖት፣ ዓባይቲ ዓዲን ኣባላት ገዛእቲ ደርቢታትን ብሃማኖትን ብጥቕሚን ክገዝኡም ፈቲኑ። ገሊኡም ኤሊታት ኩርድ ንዳግማይ ህንፀት ኩርዲስታን እንትቃለሱ ገሊኡም ድማ ካብ ኣቶማን ረኽቡዎ ዓስቢን ጥቕማ ጥቕሚን ዓብዩምም ሕብረት ሰኣኑ።

እምባኣር ኩርዳውያን ኣብዚ ዝተሸፋፈለ ስምዒት ውሽጢ እናሃለዉ እዮም ቀዳማይ ኩናት ዓለም ደበኽ ዝበለ። ናይኒ ጣልያንን ጀርመንን ወገን ዝነበረ ኣቶማን ቱርኪ ድማ ብኒ እንግሊዝ፣ ፈረንሳይ ተሳዒራ። ኣቶማን ኢምፓየር እውን ክፈርስ ብ1918 ተባሂሉ ዝፍለጥ ስምምዕነት ተገበረ።

ብዚ መሰረት ኩርዳውያን እውን እታ ዝሓለሙዋ ነፃ ሃገር ኩርዲስታን ከምስርቱ ዕድል ተፈጠረ። ኣቶም ደለይቲ ነፃነት ቀልጢፎም ተወክልቲ መሪጸም ኣብ ቨርሳይልስ ኣብ ዝተኻየደ ዓለም ለኻዊ ጉባኤ "the claims of the Kurdish nation" ተባሂሉ ዝፍለጥ ጥርጋፍም ንዓለም ኣቕረቡ። እንተኾነ ግን እቲ ቕድም ኢሉ ዝተገለፀ ናይ ሓሳብ ኣፈላላይን ሕብረት ምስኣንን ቀፂሉ እዩ። ብፍላይ ኣቶም ሃይማኖት መራሕቲን ገለ ተዓሰብቲን ንኣቶማን ሱልጣን ተኣዛዚ ዝኾነ፣ ብኣቶማን ዝምራሕ ካሊፌት ኢና ንደሊ ይብሉ ነይሮም።

ብ1920 ኣብ ሞንጎ እንግሊዝ፣ ፈረንሳይ፣ ኦሜሪካን ኦቶማን ቱርኪን The International Treaty of Sèvres ተባሂሉ ዝፍለጥ ውዕሊ ፈፀሙ። ኣብቲ ውዕሊ section 111 (art. 62-64) ብዛዕባ ምፍቃድ ምስረታ ሃገር ኩርዲስታን ብግልፂ የቐምጥ።

እቲ ናይ ሃይማኖትን ባህላዊ ኣመራርሓን ክፋል ማሕበረሰብ ኩርድ እዚ ናይ ክርስትያን ኣሻጥር እዩ፤ ሃይማኖትና ክጥፍኡ ስለዝደለዩ እዩ፤ ኣብ ትሕቲ እስላማዊት ካሊፌት ግዝኣት ኦቶማን ሱልጣን ምዃን ይሓሸና ዝብል ሰፊሕ ጎስጓሱ ቀፀለ። ህዝቢ ኩርድ ድማ ሕብረት ስኣነ።

ንዚ ዝተወዘበ ናይ ኦቶማን ቱርኪ ሱልጣን ሙስጠፋ ከማል ድማ ኣብ ትሕቲ ኦቶማን ቱርኪ ክፀንሑ ውሽጣዊ ስራሕቱ ቀፀለ። Mustafa Kemal Atatürk ብ1922 ዓ.ም ምስ ግሪክ ኩናት ገጢሙ ስለዝሰዓረ ናይቲ ሱልጣን ኣይሊን ተሰማዕነትን እናወሰኸ ከደ። ኣብቲ እዋን ሱልጣን ከማል ብሩስያ፣ ፈረንሳይን ጣልያንን ይሕገዝ ነይሩ እዩ። ብ1921ን 23ን ኣብ ሉዜን ዳግማይ ብዝተፈረመ ሓዳሽ ውዕሊ እቲ ቕድሚኡ ኣብ Sèvres ዝተፈረመ ውዕሊ ክፈርስ፣ እቲ ብዛዕባ ምስረታ ኩርዲስታን ዝነበረ ዓንቀፅ ክስረዝ ተገይሩ።

ሕመቕ መራሕታ ተበሊጾም ንኩርዲስታን ከም መዓሳ ስጋ መታቲሮም ተኸፋፊሎምዎ፤

ድሕሪ ምፍራስ እቲ ኩርዲስታን ከም ሃገር ዳግም ንምጥያሽ ዝጠልብ ዓንቀፅ፣ ግዝኣታት ኩርዲስታን ንቱርኪ፣ ንፈረንሳይ፣ ንእንግሊዝ፣ ንሶርያን ንኢራንን ክከፋፈልኡ ተወሲኑ። እታ ብሃፍቲ ነዳዲ ሃፍታም ዝኾነት ግዝኣት ኩርዲስታን ዝኾነ ሞሰል ድማ ብ1925 ዓ.ም.ፈ እንግሊዝ ካብ ሊግ ኦፍ ኔሽንስ ተረኪባታ፤ እቲ ህዝቢ ግን ነጻነቱ ከምዝደሊ ዳርጋ ብሙሉእ ድምፂ እዩ ወሲኑ ነይሩ። እንግሊዝ ንዚ ግዝኣት ብ1932 ዓ.ም ንኢራቕ ሂባታ። እቲ ኣብ ትሕቲ ፈረንሳይ ዝነበረ ድማ ንሶርያ ተዋሂቡ። ስለዚ 1925 ዓ.ም.ፈ ኩርዲስታን ንኣርባዕተ ሃገራት ተኸፊላ ተዋሂባ ማለት እዩ- ቱርኪ፣ ኢራቕ፣ ሶርያ፣ ኢራን። ብኡ ድማ ህልውናኣ፣ ባህላ፣ ቋንቋኣ፣ መንነታ ንሓንሳእን ንሓዋሩን ኣብቂዑ!

እዚ ህዝቢ ኣብ ኣርባዕተ ሃገራት ተኸፋፊሉ፤ መንነቱ፣ ነፃነቱን ክብሩን ተመንዚዑ፤ ህልውንኡ ተኸሊዱ ትሕቲ ሰብ ክነበር ዝተገደደ ብኣውሩኡ ናይ መራሕቱ ሕመቕ፣ ኣርሒቕኻ ዘይምእማት፣ ብግዚያዊ ረብሓ ምትላልን ስሰዓን ዝወለደ እዩ። መራሕቱ ብፍላይ ኣብ ዝሓለፉ 4 ሚእቲ ዓመታት ብፍላጥን ብዘይፍላጥን ብተደጋጋሚ ብዝፈፀሙዎ ስትራቴጂያዊ ጌጋታት ህዝቢ ኩርድ ብዙሕ ዋጋ ይኸፍል ኣሎ፤ ገና ዝገደደ ድማ ኣብ ቅድሚኡ ኣሎ።

ህዝቢ ኩርድ ግን ምስ ገለ ሓላፍ ዘላፉ ኣብ ዝሓለፉ መዋእላት ብዝሰርሐም ጌጋታት ከይተሰኮነ ናይ ትማሊ ጌጋ ንምእራም ይቃለስ ኣሎ።

ናብራ ኣብ ኣርባዕተ ዝተፈላለዩ ሃገራት ተበታተኽካ፤

እስቲ ኣብ ኣርባዕተ ሃገራት ዝተበታተኽ ህዝቢ ኩርድ ዘለዉሉ ህሉው ኩነታትን ዘካይዶ ዘሎ ቻልሲን ንርእ፤

- **ቱርኪ:** ናይ ሎሚ ቱርኪ ኩርዳውያን ኣገዳዥ ዝጋፍዑላ፤ መሰሎም፣ክብሮም ኩሉ ተመንዚዮም ትሕቲ ሰብ ዝነብሩላ ሃገር እያ። ብ1920ታት፣ 1930ታት ህዝቢ ኩርድ ዝወለደ ህዝባዊ ናዕቢ ንምጉዕፃዕ ዓሰርተታት ኣሸሓት ተቐቲሎም እዮም። ጭቆና ዝበዝሐ ህዝቢ ኩርድ ብመሪሕነት ዓብደላ ኣቻላን ብ1978 The Kurdish Worker's Party (PKK) ዝበሃል ማርክሳዊ ሌኒናዊ ስነ-ሐሳብ ሓዚ ዝተልዕላ ንሓርነት ህዝቢ ኩርድ ዝቃለሰ ተቻላሲ ውድብ መሰሪቱ። PKK ብመንግስቲ ቱርኪ፣ ብሕብረት ኣውሮፓ፣ ብኣሜሪካ ብናይ ራዕዲ ጉጅለነት ዝተመዘገበ እንትነውን ኣብ ሞንጎ PKKን መንግስቲ ቱርኪን ኣብ ዝገበረ ኩናት ክሳብ ሓዚ ልዕሊ 40 ሺሕ ኩርዳውያን ተቐቲሎም እዮም። መንግስቲ ቱርኪ ብዝወደበ ናይ ወደኒ ቕትለታዊ ጉጅለ ብዝተካየደ ምሽጥራዊ ቕትለት 3200 ፍሉጣት ምሁራት፣ ዓቢይቲ ዓዲ፣ ሲቪል ኣክቲቪስትስ ወ.ዘ.ተ ኩርዳውያን ተቐቲሎም እዮም። ዓብደላ ኣቻላን ብ1999 ኣብ ናይሮቢ ብምትሕብባር CIAን ናይ ቱርኪ ናይ ሰለላ ክፍሊን ተታሒዙ ተአሲሩ። ቃልሲ ህዝቢ ኩርድ ግን ሓዚ እውን ደው ኣይበለን።

- **ሶርያ:** ሶርያ ኩርዳውያን መሰሎም፣ ክብሮም፣ ስብእንኣም ተዋሪዱ፣ ትሕቲ ሰብ ኮይኖም ዝነብሩላ ሃገር እያ። ኣብ ሶርያ እናነበሩ ሶርያዊ ዜግነት እውን ዝተኸልኡ ልዕሊ ፍርቂ ሚልዮን ዜግነት ኣልቦ ኩርዳውያን ኣለዉ። ብ1960ታት ዝጀመረ ንኩርዳውያን ዓረባዊ ናይ ምግባር ትልሚ መንግስቲ ሶርያ ኩርዳውያን መሬቶም ተሓዲጎም መሬትኣልቦ ኮይኖም እዮም። ቅድሚ እዚ ሓዚ ተወሊዑ ዘሎ ዓመፅ ምውልዑ መብዛሕቲኣም ኩርዳውያን ኣብ ከባቢታት ደማስቆ፣ ኣሌፖ፣ ኮባን፣ ኣፍሪን፣ ቃሚሽሊ ዝብሩ እዮም ነይሮም። ኩርዳውያን ንዝሓሸ መሰል፣ ንሓርነት ዝገበሩዎም ኩሎም ቃልሲታት ብመንግስቲ ደማስቆ ተጨፍሊቆም ዓሰርተታት ኣሸሓት ኣደዳ ጥይት መንግስቲ ሶርያ ኮይኖም። ኣብ ሶርያ ዝነበሩ ኩርዳውያን ብ2003 ዓ.ም.ፈ The Democratic Union Party (PYD) ዝብል ብመንግስቲ ሶርያ ኣፍልጦ ዘይተውሃቦ ፓርቲ ዘጣየሹ እንትኸውን The People's Protection Units (YPG) ድማ ናይ ምልሻ ክፍሉ እዩ፤ ኣብ ልዕሊ ISIL ድማ ቀሊል ዘይብሃል ሓደጋ ዘብፀሕ ዘሎ ተዋጋኣይ ክፍሉ እዩ።

- **ኢራን:** ኢራን ኣብዚ ሰዓት እዚ ብንፅፅር ኩርዳውያን ኣንጻራዊ መሰል ረኺቦም ዝነብሩላ ሃገር እያ። ብ1946 ዓ.ም ኩርዳውያን ብPDKI እናተመርሑ ብሓገዝ ሩስያ ሪፓብሊክ ማሃባድ ኢሎም ነፃ ሃገር ክምስርቱ ፊቲኖም ነይሮም፤ ድሕሪ ሓደ ዓመት ብዙሕ ደም ፈሲሱ ብኢራን ተሓምሺሹ ቅሪሙ ተሪፉ።

- **ዒራቕ:** ኣብ ዒራቕ ዝነበሩ ኩርዳውያን መዋእሎም ሙሉእ ብጭቆናን መከራን ዝተመልኦ እዩ ኮይኑ ፀኒሑ። ኩርዳውያን ብ1919 ፣1923ን ብ1932ን ኣንፃር እንግሊዝ ኣብ ዝገበሩዎ ዓመፅ ብዙሕ ግፍዒ፣ ብኣሰርተታት ኣሸሓት ዝቐፀር መቐተልቲ በጊሑዎም። ኩርዳውያን ኣብ ኢራቕ ኣብ ከባቢ እታ ዓብዩ ናይ ጋዝ ሃፍቲ ዘለዎ ሞሱልን ከባቢኣን ዋላ ይንበሩ ናይ ሃፍቶም ተጠቀምቲ ከይኮኑ እዮም ፀኒሑም። በ1988 ዓ.ም.ፈ ናይ ግብባ መራሒ ዝበረ ሳዳም ሑሴን ኣብ ልዕሊ ዝሓሸ ውክልናን ናይ ሃፍቶም ተጠቀምቲ ናይ ምዃን ሕቶ ዘቐረቡ ኩርዳውያን ኣብ ከተማ ሃላብጃ ብዘብፀሑ ናይ መርዛም ጋዝ መጥቃዕቲ ልዕሊ 5000 ህዝቢ ብሰዓታት ሃሊቐ እዩ፤ ካብ ናይ 1991 ናይ ገልፍ ኩናት ንደሓር ከባቢታት ኩርድ ኣብ ትሕቲ ሓለዎ ሕቡራት መንግስቲ ተገይሩ። ኣብዚ ሰዓት እዚ ናይ ዒራቕ ኩርዳውያን ዝሓሸ ነፃነት ኣለዎም፤ ብመስዑድ ባርዛኒ ዝምራሕ The Kurdish Democratic party ዝሃኢ ውድብ The Kurdistan Regional Government (KRG) ሓውሲ ነፃ (semi-autonomous) መንግስቲ ኣጣይሹ ይርከብ። Peshmerga ድማ ናይ ዒራቕ ኩርዳውያን ተዋግኢ ሓይሊ ኮይኑ ምስቶም ካልኣት ኩርዳውያን ኮይኑ ኣብ ልዕሊ ዳዒሽ ሰፍ ዘይብል ጉድኣት ዘብፀሕ ዘሎን ኣንፃር ዳዒሽ ካብ ዝተወደቡ ተዋጋእቲ ሓይልታት እቲ ኣንፀባራቂ ዓወት ዘመዝግብ ዘሎ ውጽኢታዊ (most effective) ሓይሊ እዩ።

ህዝቢ ኩርድ ሐዘ ድማ ሓዲሽ ፀላኢ ተፈጠሩሉ ኣሎ- ISIL:: 75 % ህዝቢ ኩርድ ሰዓቢ ሃይማኖት ሱኒ እስልምና እንትኸውን ድማ እቲ ዝተረፈ 25 % ድማ ሰዓቢ ሃይማኖታት ክርስትና፣ ሺዓ እስልምና፣ ዞራስተሪያኒዝም፣ ካልኦት ባህላዊ ሃይማኖታት ወ.ዘ.ተ እዩ። ሞላኳ 75 % እቲ ህዝቢ ሱኒ እስልምና ይኹን እምበር ግዳይ እቲ ግንባር ሽበራ ካብ ምዃን ኣይድሓኑን። ገለገለ ተንተንቲ ኣብ ሞንጎ ዓረብን ኩርድን ዝፀንሐ ዘይምቅድዳው ህዝቢ ኩርድ ቀንዲ ግዳይ ከምዝገበሮ ይገልፁ። ክሳብ ሐዘ ድማ ብኣሽሓት ዝቐፀሩ ኩርዳውያን ግዳይ ናይዚ ግዙፍ እስላማዊት ካሊፌት ክምርት እናበለ ህይወት ደቂ ሰባት ብኸንቱ ዘጥፍሑ ሓራዲ ናይ ራዕዲ ጉጅለ ኮይኖም እዮም። ንኮባኒ ሓዊሱ ማእለያ ዘይብሎም ከተማታትን ቁሽታትን ኩርዲስታን እውን ተባሪዐን እየን።

ብኻለእ ሸነኽ ድማ እዚ ኣጋጣሚ ካብ ዝኾነ ግዘ ንላዕሊ ንኩርዳውያን ሓድነቶም ዘደልደለን ናይ ትማሊ ጌግኦም ኣሪምም ሓንቲ ሃገር ኩርዲስታን ዳግም መሊሶም ከጣይሹ ክሰርሑ ዝገበረን እዩ። ተበታቲኖም ዝነበሩ፣ ሓለሓሊፉ ድማ ኣብ ምትፍናን ዝነበሩ ኩሎም ሓይልታት ኩርዳውያን ህልውንኦም ንምውሓስ ካብ ዝኾነ ግዘ ንላዕሊ ብሓደ ደው ዝበሉሉ፣ ሕብረቶም ዝሓየለሉ እዋን ኮይኑ ኣሎ። እነሆ ድማ ካብ ዝኾነ ሓይሊ ንላዕሊ ሓቕ እቲ ግብረ ራዕዲ ዳዕሽ/ISIL ኣብ ምስባር ዝዓዘዘ ተራ ይጸወቱ ኣለዉ፤ ብሕብረት ኣብ ትሕቲ ዳዒሽ ኣትዮም ዝነበሩ ከባቢታቶም ነጻ ኣውግዶም፣ ዳግም ድልድልቲን ሓድነታ ዘረጋገፀትን ኩርዲስታን ብዛዕባ ዘጣይኹሉ ኩነታት ድማ ክዛተዩ ጀሚሮም ኣለዉ። ብስሩ እውን ካብ ምዝታይ ሓሊፎም ናብ ተግባራዊ ምንቅስቓስ ኣትዮም ኣለዉ፤ ዒራቓዊት ግዝኣት ኩርዲስታን ነቲ ተበግሶ ዝወሰደት ትመስል፤ ንቕድሚት ዝፅበዮም ዘሎ ፈተና ግን ቀሊል ኣይኸውንን።

ንሕና ተጋሩ ህዝቢ-ግእዝ (ኣግኣዝያን) ከ?

ካብ መረብ ንደቡብን ንሰሜንን ዘሎ ትግራዊ ህዝቢ ግእዝ፣ ትማሊ ብሓደ ኾይኑ ካብ ዓለም ካብቶም ብእዋኑ ዝነበሩ 5 ዓበይቲ ስልጣነታት ሓደ ዝኾነ ስልጣነ ኣኸሱም ዝመስረተ ህዝቢ እዩ። እዚ ህዝቢ ኣብ መዋእሉ ዘመዘገበም ዓወታት ኩሎም ሳላ ሓያል ሓድነቱ፣ ሰላ በላሕቲ ሰብ-ራኢ መራሕቲ ኣያታትና እዩ። እዚ ህዝቢ ማእኸሉ ኣኸሱም፣ ወደቡ ኣዲሊስ መጠራ ገይሩ፣ ግዝኣቲ ክሳብ ደቡብ ዓረብያ፣ ኑብያ፣ ግብፂ ኣስፋሕፊሑ ዓለም ዝገረመ ስልጣነ ዝሃነጸ ሳላ ሓድነቱ እዩ። እዚ ህዝቢ ደሓር ድማ ብሓደ ኮይኑ በብእዋኑ ንዝተልዓሉ ክንብጡዎ ዝተልዓሉ ሓይልታት ስዒሩ፣ ንኩሎም ተፃብኦታት ብዲሁ፣ መንነቱን ክብርታቱን ዓቂቡ ንብዙሓት ዘመናት ተጓዲዞ ነይሩ።

ኣብ ዝሓለፉ 120 ዓመታት ግን ውሽጣዊ ሕመቕ ዝተበለፀ ግዳማዊ ሓይልታት ኣንፈት ታሪኹ ናብ ካሊእ ኣንፈት ክገባዝ ብዝፈሓሱዎ ውዲት ተጠሊፉ ዝተረፈ ይመስል። ኣብዚ ብዙሓት ነናይ ባዕሎም ድሌት ዘለዎም ሓይልታት ዝተዋሰኑ እንትኸውን ቀንዲ ተዋሳኒቲ ግን ሚኒሊክ፣ ጣልያን፣ ሮማዊ ቤተ-ክርስትያን፣ ዓረባዊ ሓይልታት ንምዃንም ብዙሕ ምርምር ዘድልዩ ኣይኮነን። ንግዚኡ እቲ ዝርዝር ክገድፎ፣ ብኣውሩኡ ድማ ኣብ ናይ ታሪኽ ተፃብኦታት ሰሓቦ ጉተቶ ክንብሃሃል ዘይኮነስ ሐዘ ዘሎ ህሉው፣ ግሁድ፣ ብዓይኒ ዝጭበጥ፣ ብኢድ ዝድህሰስ ናይ ክልቲኡ ትግራዊ ህዝቢ ህልውናና ዘላቂ ረብሓን ከመይ ነረጋግፀ ዝብል ሰፊሕ ዛዕባ ሒዝና ክንዘራረብ እዩ።

እቲ ዛዕባ ሰፊሕ ምስ ምዃኑ ኣብ ኤሊታት ክልቲኡ ትግርኛ ተዛራባይ ህዝቢ ዘለዉ ህልውንኡ ብዘላቕነት ዝፈታተኑ፣ ብእዋኑ ክእረሙ ዘለዎም ግጉያት ኣረኣኢያት ክንፍትሽ መሪፀ፤

ብወገን ኤሊታት ህዝቢ ትግርኛ ኤርትራውያን ክልተ ፀገማት ንረክብ፤

1. ብወገን ኢሳያስ/ ህግደፍ/ሸዓብያ፡

ኣብ ኤርትራ ካብ 1940ታት፣ 1950ታት ጀሚሩ ዝተወለዐ ቃልሲ ብኣውሩኡ ኣብ ሰለስተ ናይ ሓሳባት ዓንኬል ከፊልካ ምርኣይ ይከኣል፤ 1.ምስ ኢትዮጵያ ሓድነት ፣ 2. ዳግም ምጥያሽ ትግራይ ትግርኛ፤ 3. እስላማዊት ኤርትራ ምጥያሽ (ራቢጣ ኣል ኢስላምያ) ወይ ምስ ሱዳን ምፅምባር።

- ኢሳያስ ካብ ንጉስ ሃይለስላሴ ተልእኾ ተቐቢሉ ናብ ጀብሃ ተፀምቢሩ ናብ መሪሕነት ኣብ ዝመፀሉ እዋን ግን ብሰንኪ ምፍራስ ፌደራሽንን ሃይለስላሴያዊ ዲክታተርሲፕን እቲ “ምስ ኢትዮጵያ ሓቢርና ንንባር” ዝብል ስነ-ሓሳብ ቅረብ፤ ስነ-ሓሳብ ትግራይ-ትግርኛን ምስራቕ ራቢጣ ኣል ኢስላሚያን ጥራሕ ዝሓተዘ ኣተሓሳስባታት ኮይኖም ዝነበረሉ ሰዓት እዩ። ኢሳያስን መሓዞቱን ንዘም ክልቲኦም ኣተሓሳስባታት ወቓይም ካብ ክልቲኦም ኣተሓሳስባታት ፍሉይ ዝኾነ ኣይዲዮሎጂ እዩ ሓዘ መሃሉ ምስራቕ ሓዲሽ ኤርትራዊ ሃገራውነት፤ እዚ ድማ 9 ዝተፈለሰዎ ቋንቋ፣ መንነት፣ ሃይማኖት ዘለዎም ብሄራት ኤርትራ ጨፍሊቕካ ሓዲ ኤርትራዊ ዝብል መንነት ምፍጣር እዩ። እዚ ኣይዲዮሎጂ ካብቲ ናይቶም ፈለግቲ መስሪቲ ቃልሲ ህዝቢ ኤርትራ ህዝብ ትግርኛ ኣቦታት በዓል ወልደአብ ወልማርያም፣ ኪዳነ ክፍሉ ወ.ዘ.ተ ስነ-ሓሳብ ኣዝዩ ዝረሓቐ እዩ ነይሩ። እንተኾነ ግን ኢሳያስን መሓዞቱን ዝቐተል ቀቲሎም፣ ዝእስር ኣሲሮም ምስዛ ኣይዲዮሎጂ ተጣቢቐም 50 ዓመት ሓሊፉዎም። ኢሳያስን መሓዞቱን መንግስቲ ምስኮኑ እውን ዳርጋ ፍርቂ ሃፍቲ ኤርትራ ሰለዎም፣ ዓብዩ ናይ ሓዲሽ መንነት መፍሪዩ ማእኸል (social engineering center) እዮም ሃኒዎም። ኣብ ዓለም እቶም ጎሊሆም ዝወፁ ኣብነታት ኣብ ሩስያ ዛሬስት ሩስያ ናብ ሓዲሽ ሩስያዊነት ንምልዋጥ ዝተገበረ ና 1920ታት ሶሻል ኢንጅነሪንግ፤ ኣብ ካምቦዲያ ብካሜር ሩዥ ፓርቲ ዝተገበረ ብመራሕኡ ፖለቲካት ኣብ ልዕሊ ህዝቢ ካብድያ ዝተገበረ ሓዲሽ መንነትን ሕብረተሰባዊ ባህልን ባህሪን ንምልዋጥ ዝተገበረ ስራሕቲ ወ.ዘ.ተ ብዘሕ ተዘሪቡሎም እዩ። ኣብ ጀርመን ብናዚ ዝተኸየደ ፕሮፖጋንዳ እውን ውሱን ናይ ሶሻል ኢንጅነሪንግ ትህዝቶ ነይሩዎ እዩ። ኣብ ኤርትራ ብሽዓብያ ዝካየድ ዘሎ መንግስታዊ ናይ ሶሻል ኢንጅነሪንግ ድማ ኣብዚ ዘመን ይካየዱ ካብ ዘለዉ ሶሻል ኢንጅነሪንግታት እቲ ኣብ ቅድሚት ክስራዕ ዘለዎ እዩ። ሽዓብያ ሳዋ ዝበሃል ዓብዩ ማእኸል ከፊቱ ሓዲሽ ኤርትራዊ brand መንነት/ሃገራውነት ክፈጥር ልዕሊ 25 ዓመት ናይ ንግስና ዓመታቱ ላዕልን ታሕትን ኢሉ እዩ።

ዊኪፒድያ ሶሻል ኢንጅነሪንግ ከምዚ የቐምጦ፤ “**Social engineering** is a discipline in social science that refers to efforts to influence particular attitudes and social behaviors on a large scale, whether by governments, media or private groups in order to produce desired characteristics in a target population. Social engineering can also be understood philosophically as a deterministic phenomenon where the intentions and goals of the architects of the new social construct are realized”.

እንተኾነ ግን ናይ Social engineering ፈተናታት ኣብ ዝኾነ ዓለም ተሳኪዖም ኣይፈልጡን፤ ከይዶም ከይዶም ፈሸልቲ እዮም። ሽዓብያ ብቲ በዓል ጣልያን፣ ካቶሊካዊት ቤተ-ክርስቲያን ሮም፣ እንግሊዝ፣ ሚኒሊክ ዝኸፈቱሉ መንገዲ ቀዲሱ፣ ዳርጋ ልዕሊ ፍርቂ በጀት ሃገሩ ሰለዑ ዓብዩ ማእኸል social engineering ከፊቱ ዘካየደ ናይ 25 ዓመት ፕሮጀክት እውን ብተመሳሳሊ ዝፈሸለ ምዃኑ ንምርዳእ ዓብዩ ሳይንሳዊ ምርምር ዝሓትት ኣይኮነን። ኣብ ውሽጢ ኤርትራውነት ዝብል ሓዲሽ መንነት ኩሉ ንቡር መንነት ክቐህም፣ ክመክኽ (melt down)፣ ክጠፍእ እዩ ኢልካ ምሕሳብ ስቕ ኢሉ ናይ ዓሻሽ ትፅቢት እዩ፤ ሓዲ መሰሊም ራሻይዳ፣ ቤጃ፣ ቤንግላሮ፣ ናራ ካብቲ ኣብ ቀረብኡ ዘሎ ክርስቲያን ኣክለጉዛይ ወይ ሰራዮ ኣብ ፓኪስታን ንዘሎ መሰሊም ናይ ሃይማኖት ሓው ከምዝፈቱ ዘይርዳእ ሰብ እንተሃልዩ ኣነ ናይ ኣእምሮኡ ጥዕና እዩ ክጠራጠር። ኢሳያስ ኣፈወርቂ፣ ሽዓብያ ኣብ ትግራይ ዝስዕቦ ፖሊሲ ድማ ካብ ሓዲ መትከል ዝብገስ እዩ፤ እቲ ኣብ ትግራይ ዘሎ ትግራዊዊነት ንቲ ንሱ ዝደልዮ ምፍጣር ሓዲሽ ኤርትራዊ መንነት ምፍጣር ክፃባእ ኣይደልዮን። ስለዚ ድማ፤

- **ሓዲ**: ኣብ ሞንጎ ክልቲኡ ህዝብታት ዘይቋረቐ ቀዋሚ ናይ ፅልኢን ቅርሕንቲን ስምዒት ክፍጠርን እቲ ህዝቢ ብቐዋሚነት ኣብ ምትፍናን ክነብርን ይደልዮ፤
- **ካልኣይ**: እቲ ኣብ ትግራይ ዘሎ ትግራዊ መንነት ኣብ ውሽጢ ኢትዮጵያዊነት ተጨፍሊቐ፤ ብባህሊ እቶም ዓብይቲ ብሄራት (ብፍላይ ብባህሊ ኣምሓራ) ተዋሒጡ ቅረብ ክጠፍእ ይደልዮ፤ ብሓፈሻ፣ ኢሳያስ ኣብ ክልቲኡ ትግራዊ ዘለዎ ዕላማ እንትንፍትሹ ንቲ ኣብ ትግራይ ዘሎ ትግራዊ መንነት ኣብ ውሽጢ ኢትዮጵያዊነት ተጨፍሊቐ፣ ሃሲሱ፣ ብባህሊ ኣምሓራ ቅረብ ክተርፍ፤ ንቲ ኣብ ኤርትራ ዘሎ ትግራዊ መንነት ድማ ገሊኡ ኣብ ኤርትራዊ መንነት ተዋሒጡ፣ መኪኹ ክጠፍእ፤ ንገሊኡ ድማ ብፍልሰት ፋሕፋሕ ኢሉ ክጠፍእ፤ ኣብ ሞንጎ ክልቲኡ ህዝቢ ድማ ዘይቋረቐ፣ ቀዋሚ (continuous) ፅልኢ፣ ቅርሕንቲ፣ ምትፍናን (antagonism enmity) ምፍጣር ኮይኑ ንረኽብ፤

2. ካብ ሽዓብያ ወፃኢ ዘለዉ ኤሊታት ኤርትራ ድማ፤

ውሁዳት ምሁራት ኤርትራውን ተጋሩ ታሪኸም ፈቲሾም፤ ናይ ክልቲኡ ትግራዊይ ህልውናን ዘላቂ ረብሐ ኣዝዩ ዝተኣሳሰሩ ምዃኑ ተገንዚቦም፤ ብስሩ እውን ፅባሕ ከጋጥም ዝኸእል ኣንፀላሊዩ ዘሎ ሓዲጋ ተረዲኦም እቲ ሓቂ ህዝቢ ክፈልጦ ዝገብሩ፤ ንክልቲኡ ካብ መረብ ንደቡብን ንሰሜንን ዘሎ ትግራዊይ ዝረብሑ፤ ቀፃሊ ህልውንኡን ረብሐታቱን ዘረጋግፁ ስትራቴጂያዊ መፍትሒ ሓሳባት ዘቐምጡ ዘለዉ ኣለዉ፤ እቶም ዝበዘሙ ግን እዚ ህዝቢ ደሓን ከምዘዩሎ፤ ሓዲጋታት ኣንፀላሊዮም ከምዘለዉ ብውሱን መልክዑ ዋላ ብዕሊ ዝርድኡ እንተኾነ ኣብ መፍትሒ እንትመፅኡ ግን ብቲ ናይ ኢሳያስን መሓዙቱን ናይ 9 ብሄራት ኤርትራዊ ሃገራውነት ብብዙሕ ዝተፀለዉ እዮም። ብስሩ እውን ናይኒ ስዑዲን ኳታር ምትእትታው፤ ኣብቲ ዘባ ዘለዉ እስላማዊ ጂሃዳዊን ምንቅስቃሳትን እስላማዊት ካሊፌት ናይ ምምስራት ባህጊ ከይዱ ከይዱ ናብይ የምርሕ ከምዘሎ፤ እዚ ትግራዊይ ህዝቢ ኤርትራ ኣብ ቀረባ እዋን ከጋጥም ዝኸእል ዓብዩ ናይ ህልውና ሓዲጋ፤ ተፈጢሩ ዘሎ ናይ ዲሞክራሲያዊ ዘይምምጥጣን (demographic imbalance) ብግቡእ ዝተረድኡ ኣይመስለንን።

3. ብወገን ህ.ወ.ሓ.ት ዘሎ ፀገም፡

ምስረታ ህ.ወ.ሓ.ት ምስ ናይ ኢሳያስን መሃዙቱን ንብለል ምዃን እዩ ተገጣጢሙ። ኢሳያስ ንቲ ሓላሚ ራቢጣ ኣል ኢስላምያን ንቲ ኣብ ስነ-ሓሳብ ትግራይ ትግርኛ ዝነበረን ጉጅለን ንክልቲኦም ወቐዑ ናይ 9 ብሄራት ኤርትራዊ ሃገራውነት ስነ-ሓሳብ ኣብ ሸዓብያ ሰዓሪ ሓሳብ ኮይኑ ኣብ ዝወፀሉ ሰዓት እያ ህ.ወ.ሓ.ት ተመስሪታ። ህ.ወ.ሓ.ት ኣብ መዳይ ክልቲኡ ትግራዊይ ህዝቢ ዝነበራ ኣረኣእያ ኢሳያስን መሓዙቱን ዝሃቡዎ እምበር ናይ ባዕላ ኣይነበረን። ኣብዚ መዳይ ግ.ግ.ሓ.ት ብንፅፅር ንፁር ዝኾነ ዓላማ ነይሩዎ። ስለዝኾነ እዩ ድማ ንኤርትራ ኣብ ትሕቲ ባዕዳዊ መግዛእቲ ኢትዮጵያ ዝነበረት ገይሩ፤ ንትግራይ ድማ ኣካል እቲ ንኤርትራ ዝገዛእ ባዕዳዊ ኢትዮጵያዊ ሓይሊ ገይሩ ክልቲኡ ህዝቢ ናይ ዝሓን ተገዛእን እምበር ታሪኻዊ ረኽቢ ከምዘይብሉ ኣምሲሉ ዘቐረበ። ስለዚ ህ.ወ.ሓ.ት ካብ መዋእላ ጀሚራ እዚ ዝበሃል ንፁር ዕላማ፤ ብነዊሕ ዝእምት ስትራቴጂ ዘይብላ፤ ግዝያዊ ስልጣንን ረብሐን ልዕሊ ናይ ነዊሕ ግዜ ስትራቴጂያዊ ረብሐ ህዝቢ ገይራ እትወሰድ ውድብ እያ። ጉጅለ ህ.ወ.ሓ.ት ጉርሒን ናይ ምትዕፅዓፍ ተኸእሎን እምበር ኣብ ቀፃሊ ህልውና ህዝብን ዓድን፤ ኣብ ምውሓስ ዘላቂ ረብሐ ህዝብ-ትግርኛ እዚ ዝበሃል ንፁር ዕላማ ኣይነበረን፤ ዩብሉን እውን። ናይዚ ውድብ ፍሉይ መግለጺ ታክቲካን እምበር ዘይስትራቴጂስት ምዃን እዩ። ከምዚ ዝበለ ብጉርሒ ዓዲ ንምምራሕ ዝግበር ባዕሪ ድማ መወዳእትኡ ፅቡቕ ከምዘይኮነ ድሮኳ ምልክታት ይረኣዩ ኣለዉ።

4. ኣብ ኤሊታት ተጋሩ ዘሎ ግጉይ ኣረኣእያ፤

ኣብ ናይ ትግራይ ተጋሩ ኤሊታት ድማ ክልተ መስሪታዊ ናይ ጌጋታት ትዕዘብ፤ ሀ. ንኤሊታት ተጋሩ ኤርትራውያን ብሓፈሻ መንነቶም ዝፈንፈኑን ሓዲሽ መንነት ደለይቲን ገይርካ ምውሳድ። ኤሊታት ኤርትራ ተጋሩ፤ ብሓፈሻ ድማ ትግርኛ ተዛራባይ ህዝቢ ኤርትራ ምናልባሽ እውን ካብቲ ኣብ ትግራይ ዝነበር ትግራዊይ ንላዕሊ ብመንነቱ ዝኸርዕ እምበር ብመንነቱ ዝሓፍር ኣይኮነን። ናይ ሓደ ህዝቢ መንነት መግለጺታት ዝበሃሉ ናይቲ ህዝቢ ቋንቋ፤ ባህሊ፤ እምነት፤ ኪነ-ጥበብ፤ ያታ ወ.ዘ.ተ እዩ። ቋንቋ ትግርኛ፤ ሙዚቃን ስነ-ፅሑፍን ትግርኛ፤ ጥንታዊ ባህሊ ትግርኛ ኣብ ምዕቃብ ድማ ካብቲ ኣብ ትግራይ ዘሎ ትግራዊይ ኣብ ኤርትራ ዘሎ ትግራዊይ ብብዙሕ ይምስገን። እዚ ህዝቢ ቋንቋኡ፤ ባህሊ፤ ኣርቱ፤ ስነ-ስርዓቱ ዓቂቡ ዘሎ መንነቱ ስለዝኸብርን ስለዝፈቱን እዩ። ብሓፈሻ ህዝቢ ኤርትራ (ንዝበዘሙ ምሁራቱ/ ኤሊታቱ፤ ንቲ ሓዲሽ ወለዶ እውን ሓዊስካ) ብባህሉ፤ ብቋንቋኡ፤ ብመንነቱ ኣዝዩ ዝሕበንን፤ ንፁኡ ዓቂቡ ክነብር ዝፅዕርን እዩ። እዚ ካብቲ ናይ ኢሳያስ ን9 ብሄራት ጨፍሊቐካ ሓዲሽ ኤርትራዊ ሃገራዊ መንነት ንምምሃዝ ዝግበር ናይዚ ዘመን ፍሹል ናይ social-engineering ፈተነ ንላዕሊ ዝምዘን እምበር ብዚ ክሃስስ ዝግበእ ኣይኮነን።

ለ. ካብቲ ኣብ ላዕሊ ዘሎ ግጉይ ዝብገስ ድማ ኣብ ሞንጎ ክልቲኡ ህዝቢ ዘይድፈን ሓጓፍ ከምዝተፈጠረ ገይርካ ምውሳድን ተስፋ ምቕራጽን ይርኣ። እዚ ብኹሉ መለክዒ ጌጋ እዩ።

መደምደማ፤

ፋርሳዊ ነብዩ ማኒ (216-276 AD) ብዛዕባ አክሱም ብግዝኡ ከምዚ ፅሑፉ ንረኽቦ፡

- ‘There are four great kingdoms on earth: the first is the kingdom of Babylon and Persia; the second is the kingdom of Rome; the third is the kingdom of the Axumites; the fourth is the kingdom of the Chinese’

እዚ ትማሊ ብሓደ ኾይኑ ካብ ዓለም ካብቶም ብእዋኑ ዝነበሩ 4 ዓበይቲ ስልጣነታት ሓደ ዝኾነ ስልጣነ ኣኽሱም ዝመስረተ፤ ብሓደ ኮይኑ ኩሎም ተዓብኦታት በዲሁ ሓያል ህዝቢ ክኸውን ዝኸኣለ ህዝቢ ሓዚ ብሰንኪ ሕመቕ መራሕቱ፤ ማኒኢክ፤ ጣልያን፤ ሮማዊ ቤተክርስቲያንን ካልኦት ባዕዳዊ ኣካላትን ብዝፈኣለምዎ ውዲታት ተሓንኩሉ ወዲቐ ሎሚ ክልቲኡ ህዝቢ ናይ ኩርዳውያን (ምናልባሽ እውን ካብኡ ዝገደደ- ከምዚ ናይ ጂፕሲ ዓይነት) ዕፃ ይፀበዮ ከምዘሎ ዝርደኡ ግዘ በዚሑ ኣሎ፡፡

ናይዚ ህዝቢ እዚ ናይ መዋእል ምሽጥር ዓወቱ ሓድነቱ እዩ ኮይኑ ፀኒሑ፡፡ እዚ ህዝቢ ሓድነት፣ ሕብረት፣ ምትእምማን ስለዝነበሮ ትማሊ ዳኣማት ኣቕኒዑ፤ ትማሊ ኣብ ዓለም ካብ ዝነበሩ ኣርባዕተ ዓበይቲ ስልጣነታት ሓደ ዝኾነ ኣኽሱማዊ ስልጣነ ሃኒፀ፡፡ ብሳላ ሓድነቱ ክጎበጡዉ ንዝሃቀኑ ኩሎም- በዓል ቱርኪ፣ ግብፂ፣ ጥልያን፣ ወ.ዘ.ተ ንኹሎም ብሕብረት መኪቱ፣ ስዒሩ ድማ፡፡ ኣብ ዶግዓሊ፣ ሰሓጢ፣ ጉንደት፣ ጉራዕ፣ ኮዓቲት ዘሎ ደም ኣበታትና ንሓድነት ህዝቢ ትግራይ ትግርኛ ዝተኸፈለ እዩ ነይሩ፡፡

እቲ ካብ መረብ ንታሕቲ ዝነበር ትግራዊ ኣብ ዘይተወሃሃደት፣ ክትወሃሃድ እውን ዘይትኸእል፣ ኩሉ ኣብ ዝነበረ ነይሩ በብሸነኹ ናይ ታሪኽን፣ ናይ ስልጣነ ዋንነት ሕቶ (claim) ዘልዕለ ኢትዮጵያ ውሽጢ ኮይኑ፣ ቁፅሩ 6 % ዘይበፀሕ ኣዝዩ ንኡስ (minority) ኮይኑ፣ ክብሩን ረብሒኡን ዘየረጋግፀሉ፣ መንነቱ ኣብ ውሽጢ ኢትዮጵያዊነት ተሓዲጎ ቅሂሙ ዝተርፈሉ፤ ካብኡ ሓሊፉ እውን ሓንሳእ ሓንሳእ ህልውንኡ ውሑስ ዘይኮነሉ፣ ከም ህዝቢ ናይ ምፅናት ዕድሉ ውጥም ቅልቅል ክብል ይረክ ኣሎ፡፡

እቲ ኣብ ኤርትራ ዘሎ ናይ ትማሊ ምስቲ ካሊእ ትግራዊ ሓው ኮይኑ ወናነ ባሕሪ፣ ወናነ ኣዱሊስ፣ ወናነ ስልጣነ ኣኽሱም ዝነበረ ትግርኛ ተዛራባይ ትግራዊ ድማ 9 ብሄራት ከም ሓደ ብሄር (ኤርትራዊ ሃገራውነት)ምውቓር ዝብል ስነ-ሓሳብ social-engineering ኢሳያስ ኣፈወርቂ ገሊኡ ኣብ ኤርትራዊነት ቅሂሙ፣ ገሊኡ ድማ ብስደትን ብኸሊእን ፋሕፋሕ ኢሉ ተበታቲኑ ቁፅሩ ኣዝዩ ውሑዱ፣ ተመናሚኑ፣ ኣብታ ብደሙ ዘጣየሻ ዓዱ ማይኖሪቲ ኮይኑ፤ ህርመት ልቦም ብዝበለፀ ምስ ኳታር፣ ስዑዲ ወ.ዘ.ተ ብዝኾኑ ብሓለምቲ ካሊፊት (ብዓል ብሌን፣ ቤንዓሚር፣ ራሻይዳ፣ ናራ፣ ቤጃ) ወ.ዘ.ተ ተኸቢቡ፤ ባሕሩን ካልኦት ፀጋታቱን ኩሎም ተቐንጢጡ፤ ሓደ መዓልቲ ግዳይ ሰይፊ ዓረብ ናይ ምጃን ዕድሉ ኣዝዩ ሰፊሕ ዝኾነ minority ህዝቢ ኮይኑ ኣሎ፡፡

እዚ ትማሊ ዓለም ዘስደደመ ስልጣነ ዝወነነ፣ ግዝኣት ንግስንኡ ክሳብ ደቡብ ዓረብያ፣ ኑብያን ግብፂ ኣስፋሕፊሑ ሰፊሕ ክፍሊ ዓለም ዝገዝእ ዝነበረ፤ ናይ ኣሸሓት ዓመታት ናይ ስልጣነ ባህሊ ዘለዎ፤ ወናነ ኣዝዩ ዘኹርዕ ባህሊ፣ ታሪኽ፣ መንነት፣ ማሕበራዊ ምትእስጋር ዝነበሮን ዘለዎን መንነት ዝኾነ ህዝቢ ብሰንኪ ውሑዳት ኣርሒቕም ዘይእምቱ ሕማቓት መራሕቱ፤ ብሰንኪ ውዲት እንተየጥፍኡዎ ዘይድቅሱሉ ፀላእቱ፤ ብሰንኪ ውዲት ደለይቲ ሕማቕ ክጠፍእ ኣይግባእን- ተሓጋጊዝካ፣ ተደጋጊፍካ ዓብዩ፣ ህልውንኡ ውሑስ፤ መፃኢኡ ብሩህ፣ ሓያል ምጃን እናተኸኣለ፡፡ ናይቶም ህልውናና ዝፈታተኑ ደጋዊ ውዲታትን ተዓብኦታትን ፈተና ከይኣክል ነንሕድሕድካ እናተተፋነንካ ተተሓሒዝካ ናብ ገደል ምፅዳፍ ዕብዳን ጥራሕ እዩ ክኸውን ዝኸእል፡፡ ንሕና ናይዚ ዘመን ትውልዲ ድማ ንዚ ናይ ታሪኽ ዓበቕ ክንሕክም፣ ህልውናናን ህልውና ደቅናን ደቂ ደቅናን ከነውሕስ ይግባእ፡፡ እንተዘይኮይኑ ካብ ኩርዳውያን ዝኸፍኡ፣ ምናልባሽ ከምቶም ናይ ህንዲ ዘርኢ ኣለዎም ዝበሃሉ ሓዚ ፋሕፋሕ ኢሎም፣ መንነቶም ቅሂሙ፣ ትሕቲ ሰብ ኮይኖም፣ ጠፊኦም ከምቶምዝቐረዩ ከም ሮማ/ጂፕሲ ኮይንና ከይንተርፍ ብዙሕ የሰክፍ፡፡ እቲ ኣንፀላሊዩና ዘሎ ሓደጋ ካብኡ እውን ዝኸፍኡ ንዘይምጃኑ መረጋገፂ እውን የብልናን፡፡

እዚ መፀዋዕታ ብቐንዱ ናይ ክልቲኡ ካብ መረብ ንስሜንን ንደቡብን ዘሎ ትግራዊ ህዝቢ ኣግኣዝያን ቀጻሊ ዕጻ፣ መፃኢ ዕፃ ካብ ክልቲኦም ሩባ ዘሳግር ራኢ ዘይብሎም ጉጅለታት ንላዕሊ ከምዝኾኑ ዝኣምኑ፤ እዚ ህዝቢ ብኹሉ ሸነኽ ኣንፀላሊዩም ዘሎ ሓደጋ ብልቢ ዝርድኡ መፍትሒ፣ እዚ ህዝቢ ንምድሓን ታሪኻዊ ሓላፍነቶም ክዋፀኡ ቅሩባትን ንዝኾኑ ምሁራትን መናእሰይን ኣብ ክልቲኡ ሸነኽ ሩባ መረብ ዝነበር ትግራዊ ህዝብ- ኣግኣዝያን እዩ፡፡

ሓገዝቲ ፅሑፋት፤

- አክሱም- በላይ ግደይ አምሃ
- Kurd people: BY Encyclopædia Britannica
- The Kurds could be the key to the Middle East By Amir Taheri, New York post: October

18, 2015 | 6:00am

- Who Are the Kurds?- the Washington post
- The Kurds: A Divided Future? By Joost Hiltermann
- Division of Kurdistan: Its Impact on the Unity of Kurdish National Psyche; By Dr. Kirmanj Gundi. Kurdishaspect.com
- The Suffering of the Kurds; by American Kurdish Information Network (AKIN)
- A brief survey of The History of the Kurds; Kendal Nezan President of the Kurdish Institute of Paris
- The Kurds' Suffering is Rooted in Past Betrayals. *By Rachele Marshall; Washington Report on Middle East Affairs, May/June 1991, Page 8*
- Who Are The Kurds? - CBS News
- Turkey v Syria's Kurds v Islamic State By BBC Monitoring Analysis 23 August 2016
- Turkey-Kurdish Conflict: The Struggle for Homeland
- Kurds, divided, face new future - CSMonitor. com
- የኢትዮጵያ ታሪክ- ፕ/ር ባሕሩ ዘውዴ
- የኤርትራ ታሪክ- ማሞ ውድነህ
- እምቢታ አንጻር ወረርሽኝ- መምህር ገ/ኪዳን ደስታ
- Political hitosry of Tigray – Aregawi Berhe